

A Necklace of Springbok Ears. /Xam Orality and South African Literature.

Helize van Vuuren.

Stellenbosch: SUN PRESS, 2016. 227 pp.

ISBN 978-1-920689-89-6;

ISBN 978-1-920689-90-2 (e-boek).

DOI: <http://dx.doi.org/10.17159/tvl.v.54i1.19>

Helize van Vuuren is sedert 1993 besig met navorsing oor narratiewe, mites en poësie in die verskeie /Xam- en ander Boesmantale. Dié navorsing is saamgebundel in *A Necklace of Springbok Ears*. Drie van die boek se agt hoofstukke is nog nie voorheen gepubliseer nie. Twee van hierdie “nuwe” hoofstukke handel oor die lewe en werk van G. R. von Wielligh (1859–1932). Von Wielligh—prosaïes en ook vertaler van *Robinson Crusoe* in Afrikaans—het Boesman-, Khoi- en Swaziverhale opgeteken soos wat hulle aan hom vertel is. Von Wielligh word soms deur kritici daarvan beskuldig dat hy Bleek en Lloyd se meer bekende /Xam-argief geplagieer het. Sy werk word ook afgemaak as van min historiese belang. Van Vuuren dui egter oortuigend aan dat Von Wielligh se werk geskakel kan word met die Lloyd en Bleek-argief sowel as Afrikaanse literêre werk deur, onder meer, Jan F. E. Celliers, C. Louis Leipoldt en Eugène N. Marais.

In die hoofstuk “A spring song to the *uintjieblom*” illustreer Van Vuuren die waarde van ’n interdisiplinêre vergelykende benadering verder, wanneer sy toon dat ’n vergelyking van “A song sung by the star !Gaunu, and especially by Bushman women” (soos in 1875 deur Dia!kwain oorgedra aan Lucy Lloyd), Dorothea Bleek se *Bushman Dictionary*

(1956), Erasmus Smit se dagboeke (1815), Leipoldt se *Polfyntjies vir die proe* (1963) en “Die Uintjie-Eters” (2006) deur Barend J. Toerien kan lei tot nuwe plantkundige, historiese, kulinêre en kulturele kennis.

Die kontekstualisering van die orale “teks” wat deur middel van Van Vuuren se vergelykende benadering plaasvind, is veral belangrik omdat, soos Van Vuuren aanvoer, daar in die geval van ’n orale werk nie sprake van ’n “oorspronklike teks” is nie—elke keer wanneer ’n verhaal of lied voorgedra word, kan dit verander. Die opgetekende weergawes van /Xam verhale en liedere wat vandag aan lesers beskikbaar is, is slegs spesifieke weergawes wat in ongewone omstandighede aan skrywers en navorsers oorgedra is. Die optekening is naamlik in die laat neëntiende en vroeë twintigste eeu gedoen, toe die meeste Boesmantale, -gemeenskappe en -leefwyses reeds uitgesterf het.

Van Vuuren se ondersoek na die omstandighede waarin hierdie optekening plaasgevind het, en die bemiddeling en vertaling wat daarmee saamgegaan het, lewer ’n belangrike bydra tot die ondersoek van orale literatuur in Suid-Afrika. Ook hier is haar fokus op Von Wielligh se werk vernuwend. In *Die sterre sê ‘Tsau’* beweer Antjie Krog dat dit dikwels uit (veral die sintaksis van) die Bleek en Lloyd-argief duidelik is dat die gesprekke oorspronklik in ’n mengsel van /Xam-tale en Afrikaans plaasgevind het en deur die Duitse Bleek en Lloyd in Engels neergeskryf is. Daarteenoor is Von Wielligh se werk neergeskryf in die Afrikaans van sy

informante en het die verhare en poësie dus 'n nuanse en onmiddellikheid wat soms in Bleek en Lloyd se argief ontbreek.

Van Vuuren skram egter ook nie daarvan weg om ondersoek in te stel na die ambivalente verhouding tussen die bewaring van /Xam-kultuur en -literatuur deur Afrikaanse skrywers en navorsers en kulturele toe-eiening nie. Veral in die hoofstuk "The Bushman in our consciousness" spekulêer sy oor die ideologiese rol wat verwysings na Boesmans en die verwerking van Boesman orale literatuur in die Afrikaanse poësie speel. Sodoende lewer Van Vuuren 'n genuanseerde bydrae tot hedendaagse internasionale debatte oor sogenaamde "cultural appropriation".

Dit behoort duidelik te wees dat Van Vuuren, ten spyte van die boek se subtitel (*/Xam orality and South African literature*) fokus op die verhouding tussen /Xam oraliteit en spesifiek die Afrikaanse literatuur. Die verwysing na Suid-Afrikaanse literatuur is moontlik 'n poging om 'n wyer lesersgehoor te lok. Van Vuuren verskaf egter soms te min kontekstuele inligting vir lesers wat nie bekend is met die Afrikaanse literatuur nie. Verwysings na, byvoorbeeld, N. P. van Wyk Louw se "Groot Ode" op bladsy 135 en na die grensliteratuur op bladsy 146 kan moontlik verwarring veroorsaak. In 'n kort hoofstuk oor //Kabbo en Rooizak se vertellings verwys Van Vuuren wel na Suid-Afrikaanse literatuur wat nie in Afrikaans geskryf is nie, deurdat sy hulle

lewensverhare in verband bring met die verbannings- en gevangenisotiewe in die Suid-Afrikaanse literatuur. Sy brei egter nie daaroor uit nie en noem nie spesifieke voorbeelde van hierdie motiewe nie.

'n Verdere swakpunt is dat *A Necklace of Springbok Ears* soms meer lees soos 'n bundel losstaande opstelle as 'n koherente boek. Dit word aan die leser oorgelaat om die gesprek tussen die verskillende opstelle in te vul. Dit is veral steurend wanneer dieselfde inligting (soms woordeliks) in verskillende hoofstukke (en soms selfs binne dieselfde hoofstuk) herhaal word. Besonderhede oor Von Wielligh se lewensverhaal en die omstandighede rondom sy optekening van verhare word byvoorbeeld op bladsye 44, 49, 50, 62, 69, 108, 142, 156 en 160 herhaal, terwyl daar net terugverwys kon word na die vorige hoofstukke.

Behalwe vir die feit dat die boek nie heeltemal as eenheid funksioneer nie, sowel as die effens misleidende titel, is *A Necklace of Springbok Ears* interessant, relevant en vernuwend. Dit behoort veral van waarde te wees vir navorsers wat belangstel in die /Xam- en ander Boesmankulture, orale literatuur, die kompleksiteit rondom die optekening van orale literatuur en die verhouding tussen die Afrikaanse literatuur en die /Xam orale literatuur.

Bibi Burger
bibi.burger@up.ac.za
Universiteit van Pretoria
Pretoria